

Dr hab. Wojciech Dragan, prof. UJ

Instytut Psychologii,

Wydział Filozoficzny,

Uniwersytet Jagielloński

UNIwersYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

Ocena

rozprawy doktorskiej Pani mgr Marii Matuszkiewicz na temat *Rola niewyhamowanych odruchów pierwotnych jako istotnych predyktorów rozwojowych zaburzeń mowy i języka oraz czytania i pisanania* (przygotowanej pod opieką prof. dr. hab. Grzegorza Sędką oraz dr Anny Orylskiej)

Wydział Filozoficzny

Instytut Psychologii

Przedmiotem badań opisanych w przedstawionej mi do oceny rozprawie doktorskiej była próba oceny związków pomiędzy występowaniem resztkowych odruchów pierwotnych oraz problemów rozwojowych zaburzeń mowy i języka. Problemy będące przedmiotem dwóch opisanych w rozprawie badań Autorka wywodzi z dokonanego przez siebie przeglądu literatury.

Moją recenzję podzielę na dwie części – w pierwszej z nich dokonam oceny rozprawy od strony formalnej, w drugiej przyjrę się jej merytorycznej zawartości. Praca mgr Matuszkiewicz składa się z dwóch wyraźnych części – wstęp teoretyczny poprzedza omówienie podstaw metodologicznych oraz rezultatów przeprowadzonych badań. Wyniki każdego badania zostały omówione oddzielnie. Autorka dokonała również ich zbiorczej dyskusji. Rozprawa ma układ typowy dla tego typu publikacji – objętość wstępu teoretycznego równoważy się z zawartością części badawczej. Niewątpliwą zaletą tej pracy jest jej zwięzłość. Autorka używa też w miarę zgrabnej polszczyzny, nie popełniając zbyt wielu znaczących błędów natury językowej. Poziom występowania literówek jest poniżej przeciętnej występującej w rozprawach doktorskich. Podsumowując, od strony formalnej rozprawa mgr Matuszkiewicz nie budzi zastrzeżeń.

Niestety, ocena merytorycznej zawartości pracy nie jest już tak pozytywna. Jak słusznie wskazuje Autorka we wstępie teoretycznym, współcześnie przyjmuje się, że problemy rozwojowe w zakresie mowy i języka

ul. Romana Ingardena 6

30-060 Kraków

tel. 12 663 24 15

www.psychologia.uj.edu.pl

są uwarunkowane wieloczynnikowo. Istotne w kontekście praktyki klinicznej wydaje się poszukiwanie wczesnych korelatów rozwojowych tych problemów. Analizy tego rodzaju powinny być starannie zaplanowane i wykonane. Nie tylko ze względu na możliwość ewentualnego przełożenia ich wyników na konkretne programy i procedury terapeutyczne, ale również z powodu podnoszonych problemów z replikowalnością rezultatów badań psychologicznych.

We wstępie teoretycznym Autorka usiłuje omawiać aktualny stan badań dotyczących współwystępowania zaburzeń motorycznych oraz problemów rozwojowych. Można zadać pytanie – właściwie czemu ma ta część rozprawy służyć? Standardowo, ten element pracy doktorskiej powinien zdefiniować słownictwo używane w dalszej części, omówić kontekst teoretyczny, pokazać istniejące problemy dotychczasowych badań, wskazać ich luki oraz dać uzasadnienia dla stawianych pytań badawczych. Wstęp teoretyczny przygotowany przez mgr Matuszkiewicz nie realizuje żadnego z tych zadań. Autorka w żadnym akapicie pracy nie definiuje używanych przez siebie terminów. Co więcej, wydaje się, że jest dla niej bez znaczenia fakt czy niektóre z nich można stosować wymiennie (Autorka pisze tak na przykład o rozwoju poznawczym i rozwoju umiejętności takich jak czytanie czy pisanie). Kontekst teoretyczny jest przez Autorkę omawiany pobieżnie – kluczowej dla konstrukcji badań koncepcji Goddard Blythe poświęcono zaledwie kilka zdań. Wydaje się, jakby Autorka się tego wstydziła, gdy tymczasem stosuje oparte o nią narzędzie (INPP) czy też podpira się w argumentacji niepotwierdzonymi empirycznie postulatami Goddard Blythe o wpływie niewyhamowanych odruchów pierwotnych na ogólnie pojęty rozwój. Magister Matuszkiewicz zdaje się bezkrytycznie przyjmować tezy Goddard Blythe, nie kontrastując ich z żadnym innym podejściem teoretycznym. Nie przytacza też żadnego krytycznego omówienia programu i postulatów Goddard Blythe czy ogólniej koncepcji opartych na deficycie integracji zdolności percepcyjnych i motorycznych w rozwoju zdolności poznawczych, czy umiejętności akademickich. Tymczasem już w 1983 roku ukazała się meta-analiza dotycząca skuteczności stosowania tego typu programów we wspomaganiu rozwoju intelektualnego (Kavale & Mattson, 1983), która ujawniła znikomą wielkość efektu dla tego rodzaju interwencji. Brak dowodów naukowych na skuteczność interwencji opartych na zastosowaniu treningów percepcyjno-motorycznych był podstawą do wydania przez zarząd Council for Learning Disabilities, międzynarodowej organizacji

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

Wydział Filozoficzny

Instytut Psychologii

ul. Romana Ingardena 6

30-060 Kraków

tel. 12 663 24 15

www.psychologia.uj.edu.pl

zajmującej się problemami wsparcia i diagnozy osób z zaburzeniami uczenia się stanowczego stanowiska sprzeciwiającego się stosowaniu wspomnianych metod (Council for Learning Disabilities, 1987). Program opracowany przez Goddard Blythe oraz skuteczność promowanych w nim interwencji został zaś krytycznie omówiony przez Hyatta, Stephenson i Cartera (2009).

Pomimo omawiania wielu badań, Autorka właściwie ich nie podsumowuje w żaden sposób. Nie omawia żadnych słabości dotychczas przeprowadzonych analiz, nie próbuje formułować ogólnych wniosków. Autorka nie próbuje również skorzystać z aktualnych, gotowych przeglądów literatury dotyczących poruszanej przez nią problematyki – McWhirter, Steel & Adams (2022) dokonują systematycznego przeglądu badań dotyczących relacji pomiędzy odruchami pierwotnymi, rozwojem motorycznym oraz zaburzeniami uczenia się; Van der Fels i in. (2015) swój przegląd poświęcają omówieniu badań dotyczących relacji pomiędzy rozwojem motorycznym a rozwojem poznawczym a Rechetnikov & Maitra (2009) dokonują meta-analizy tego typu analiz.

Tak jak zaznaczyłem powyżej jedną z funkcji jaką ma tak zwane wprowadzenie teoretyczne jest dostarczenie uzasadnienia dla podejmowanych problemów badawczych. Przedstawiając założenia przeprowadzonych przez siebie badań, Autorka podaje dwa uzasadnienia stawianych hipotez. Pierwsze dotyczy braku spójności podejmowanych dotychczas badań, drugie – niewielkiej ich liczby. Zważywszy na to, że jak wskazałem, Autorka nie próbuje w żaden sposób analizować przyczyn owych niespójności, trudno właściwie domniemywać co spodziewa się uzyskać w podjętych przez siebie badaniach, ani dlaczego właśnie rezultaty jej projektu miałyby być przekonujące. Od rozprawy doktorskiej oczekiwałbym podania bardziej rozbudowanych uzasadnień stawianych hipotez. Nie wiadomo właściwie, dlaczego wysnuwane są hipotezy mediacyjne bądź też, z czego wynika chęć przeanalizowana różnic międzypłciowych. Ograniczenie się przez Autorkę do wskazania, że badań jest niewiele i są niespójne (choć bez wyjaśnienia i domniemanie co może być tego przyczyną) nie jest wystarczające.

Z perspektywy recenzowanej pracy, sposób przygotowania wprowadzenia teoretycznego, jest najmniej problematyczny. To, co sprawia, że jednoznacznie negatywnie oceniam całość, to sposób przygotowania, przeprowadzenia badań i analizy uzyskanych w nich danych przeprowadzonych przez Autorkę. W rozprawie opisano dwa badania – w pierwszym próbowano

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

Wydział Filozoficzny

Instytut Psychologii

ul. Romana Ingardena 6

30-060 Kraków

tel. 12 663 24 15

www.psychologia.uj.edu.pl

ocenić związek rozwoju motorycznego (przede wszystkim występowania niewyhamowanych odruchów pierwotnych) z komunikacją werbalną, w drugim zaś z „komunikacją pisemną”. Obydwa badania zostały przygotowane i przeprowadzone w sposób naganny. Główny problem, którego Autorka pracy nie dostrzega to pomiar tego, co nazwano „niewyhamowanymi odruchami pierwotnymi” oraz trudnościami szkolnymi. W celu określenia poziomu występowania pierwszej z wymienionych zmiennych magister Matuszkiewicz stosuje próby Blythe, do pomiaru drugiej zmiennej kwestionariusz INPP (tutaj Autorka w ogóle nie zadaje sobie trudu wyjaśnienia tego skrótu). W rozprawie doktorskiej brak jakiegokolwiek śladu zaprezentowania danych dotyczących własności psychometrycznych owych metod. Nie wiadomo, na jakiej podstawie odpowiedniemu poziomowi „niewyhamowania” odruchów pierwotnych przypisano określoną wartość liczbową. Właściwie trudno uznać, by stosowane metody nie były czysto subiektywne.

Oczywiście czasami przy analizie zjawisk niezbyt dobrze zbadanych stosuje się niestandardowe metody, jednak badacz decydujący się na taki krok powinien w pierwszej kolejności zgromadzić dane na temat trafności takich procedur, a potem dopiero wykorzystać je w kontekście zmiennych innego rodzaju. W recenzowanej rozprawie doktorskiej nie podjęto takiego trudu. Oprócz stosowania miar o charakterze czysto subiektywnym Autorka w planowaniu i przeprowadzeniu badań opisanych w rozprawie popełnia jeszcze jeden – o wiele poważniejszy błąd. Efekt obserwatora jest zjawiskiem, które studenci psychologii poznają zazwyczaj w trakcie kursu wprowadzającego do psychologii na I roku jednolitych studiów magisterskich bądź I stopnia. Uczą się również o tym, w jaki sposób należy zaplanować badanie, by zniwelować istnienie tego problemu. Autorka badania „mierzy” odruchy pierwotne u swoich badanych sama (badanie nr 1) bądź też zaprzęga w tym celu uczestników prowadzonego przez siebie szkolenia (badanie nr 2). W kontekście informacji o tym, że Autorka jest właścicielką „Instytutu Psychologii Neurofizjologicznej INPP Polska”, które komercyjnie szkoli z „metody” diagnozowania i leczenia niedojrzałości neuromotorycznej, można zadać zasadne pytanie o to, w jaki właściwie sposób Autorka zamierzała zadbać o obiektywizację prowadzonych przez siebie badań? Niestety, podejrzewam, że w ogóle nie miała świadomości istniejących problemów metodologicznych.

W mojej ocenie uzyskane przez Autorkę dane są całkowicie niewiarygodne. Trudno zatem w tej sytuacji, na serio, zgodzić z zasadą GIGA,

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

Wydział Filozoficzny

Instytut Psychologii

ul. Romana Ingardena 6

30-060 Kraków

tel. 12 663 24 15

www.psychologia.uj.edu.pl

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

Wydział Filozoficzny

Instytut Psychologii

zglębiać sposób ich analizy czy interpretację. Ograniczę się tylko do zwrócenia uwagi na jedną dosyć podstawową kwestię. Załóżmy, że na serio będziemy traktować stosowane przez Autorkę miary odruchów pierwotnych. Na czym właściwie Autorka opiera swoje przekonanie, że ma do czynienia ze skalą ilościową (bo stosuje metody statystyczne przeznaczone dla tego typu skal pomiarowych)? Jak na przykład zdefiniuje jednostkę pomiaru dla tonicznego odruchu błędnikowego, kiedy poszczególne punkty są opisane następująco: 0 - nie stwierdzono ruchu żadnej części ciała w wyniku opuszczenia głowy; 1- lekkie kołysanie ciała lub zmiana w napięciu mięśniowym z tyłu nóg w wyniku opuszczenia głowy; 2- zdecydowane kołysanie lub wyraźne zmiany kompensacyjne napięcia mięśniowego w nogach, lub niewielkie odsuwanie rąk od ciała w wyniku opuszczenia głowy i tak dalej? Oczywiście to pytanie jest retoryczne, bo nie można wyznaczyć takiej jednostki, a sama skala jest co najwyżej interwałowa.

W swojej recenzji wskazałem szereg uchybień, które charakteryzuje rozprawa doktorska magister Matuszkiewicz. Autorka nie była w stanie dokonać rzetelnego przeglądu istniejącej literatury przedmiotu i na tej podstawie sformułować uzasadnienie dla podejmowanych przez siebie problemów badawczych – wprowadzenie teoretyczne charakteryzuje brak umiejętności krytycznego przyjrzenia się omawianym treściom oraz zidentyfikowania luk w omawianym materiale empirycznym. Sposób przygotowania i przeprowadzenia badań opisanych w pracy miał charakter dalece swobodny i nie trzymał się ogólnie przyjętych rygorów metodologicznych. Uzyskane wyniki przeanalizowano przyjmując fałszywe założenia. Sprawia to, że trudno w jakikolwiek sposób odnosić się do uzyskanych przez Autorkę danych. Na podstawie tych uchybień trudno mi zatem uznać by Doktorantka w przedstawionej rozprawie przedstawiła rozwiązanie problemu naukowego. Zawartość pracy nie świadczy również o tym, by Autorka była w stanie samodzielnie prowadzić badania naukowe.

Podsumowując, przedstawiona mi do oceny rozprawa doktorska nie spełnia moim zdaniem żadnego z warunków określonych w art. 187 Prawo o szkolnictwie wyższym. W związku z tym wnioskuję o niedopuszczenie Pani mgr Matuszkiewicz do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

Literatura cytowana:

ul. Romana Ingardena 6

30-060 Kraków

tel. 12 663 24 15

www.psychologia.uj.edu.pl

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

Wydział Filozoficzny

Instytut Psychologii

- Council for Learning Disabilities (1987). Measurement and training of perceptual and perceptual-motor functions, *Journal of Learning Disabilities*, 20, 35
- Hyatt, K. J., Stephenson, J., & Carter, M. (2009). A review of three controversial educational practices: Perceptual motor programs, sensory integration, and tinted lenses. *Education and Treatment of Children*, 313-342.
- Kavale, K., & Mattson, P. D. (1983). "One jumped off the balance beam" meta-analysis of perceptual-motor training. *Journal of learning disabilities*, 16(3), 165-173.
- McWhirter, K., Steel, A., & Adams, J. (2022). The association between learning disorders, motor function, and primitive reflexes in pre-school children: A systematic review. *Journal of Child Health Care*, 13674935221114187.
- Rechetnikov, R. P., & Maitra, K. (2009). Motor impairments in children associated with impairments of speech or language: A meta-analytic review of research literature. *The American Journal of Occupational Therapy*, 63(3), 255-263.
- Van der Fels, I. M., Te Wierike, S. C., Hartman, E., Elferink-Gemser, M. T., Smith, J., & Visscher, C. (2015). The relationship between motor skills and cognitive skills in 4–16 year old typically developing children: A systematic review. *Journal of science and medicine in sport*, 18(6), 697-703.

ul. Romana Ingardena 6

30-060 Kraków

tel. 12 663 24 15

www.psychologia.uj.edu.pl